

Криштанович Мирослав Франкович,
д. держ. упр., проф.,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка",
Львів
ORCID ID 0000-0003-1750-6385

УДК 327:351(477+438)

doi: 10.34213/tp.21.02.21

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАЛТІЙСЬКО-ЧОРНОМОРСЬКИМ ПАРТНЕРСТВОМ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Досліджено питання державного регулювання Балтійсько-Чорноморського партнерства у зовнішній політиці України та Польщі. Слід зазначити, що в умовах існування СРСР, польські урядовці не наважилися тоді на цілковите визнання української держави та встановлення з Україною повноцінних дипломатичних відносин.

Встановлено, що тісні контакти між Україною і Республікою Польща відбулися після того, як 2 грудня 1991 р. Польща першою у світі визнала суверенність України. На особливу увагу заслуговує також те, що вже 4 січня 1992 р. між країнами були встановлені дипломатичні відносини, що сприяло налагодженню регулярних стосунків між країнами, адже тепер обидві стали незалежними державами та повноцінними суб'єктами міжнародної політики.

Ключові слова: державне регулювання, Балто-Чорноморське партнерство, зовнішня політика, Україна, Польща, Європа.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення варто зазначити, що необхідність розбудови міждержавних взаємовідносин між Україною та Польщею вважається об'єктивними потребами та національними інтересами, що відображувалися у задумах зовнішньої політики обох держав. Закономірність партнерських відносин між суверенними Україною та Польщею пояснюється сьогоденні і власне діловими причинами. Перш за все, їх безпосереднім сусідством, з чого випливає низка таких питань, як спільний кордон і прикордонні зв'язки, гарантії безпеки, економічне співробітництво, забезпечення прав національних меншин та ряд інших питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Помітне місце у зовнішній політиці України та Польщі займає проблема Балто-Чорноморського партнерства. Теоретичним підґрунтям політологічного аналізу цієї проблеми є праці відомих вчених Н. Арбатової, А. Дацюка, К. Бака, Л. Вардомського, Р. Грінберга, В. Дергачова, А. Зленка, В. Іщука та ін. Проте науковцями недостатньо вивченим залишається питання дослідження Балтійсько-Чорноморського партнерства у зовнішній політиці України та Польщі.

Основною **метою статті** є дослідження державного регулювання Балто-Чорноморським партнерством у зовнішній політиці України та Польщі.

Вклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що ідея створити союз країн, які розташовані між Балтійським та Чорним морями, вперше була озвучена у 1919 р. на конференції, яка відбувалася у Латвії та зібрала представників урядів Польщі, України, Литви, Латвії, Естонії та Фінляндії. Особливий вклад у розроблення програми розвитку країн Міжмор'я вніс глава МЗС Латвії З. Мейєровіц, яка містила плани оборонного союзу, політичну конвенцію про взаємну підтримку та спільну зовнішню політику,

забезпечення вільного шляху від Балтійського до Чорного морів. Тоді ж були зроблені деякі формальні кроки, зокрема, підписана декларація про створення союзу на засадах конфедерації, але далі, через деякі непорозуміння, справа не пішла.

Найбільш відомим та послідовним прихильником ідеї створення Балто-Чорноморського Союзу можна вважати Ю. Пілсудського, який власне й увів в обіг поняття “Міжмор’я”. На його думку безпека його країни значною мірою залежить від створення альянсу сильних незалежних держав, які мали виконувати функцію “санітарного кордону” між Польщею та Росією і могли б зупинити російську експансію на захід. За його задумом, Польща мала стати центром інтеграційних процесів, що збирали б, з одного боку, всі “європейські” рештки Російської імперії, з іншого – всі слов’янські народи, за виключенням росіян. У його час Польща була найбільшою країною регіону, і через це вважалася природним центром цих інтеграційних процесів. Пілсудський небезпідставно вважав, що лише подібний федеративний союз здатен захистити країни Центральної та Східної Європи від домінування та поглинання Росією або Німеччиною [1]. Його проект “Міжмор’я” мав інституційно закріпити союз вільних народів від Балтійського до Чорного морів і стати продовженням багатонаціональної та мультикультурної традиції Речі Посполитої. Ключовим елементом цього союзу він вважав повинна була стати незалежна Україна. Тому глава польської держави навесні 1920 р.у вирішив відновити і посилити незалежну, дружньо налаштовану до Польщі Україну. “Не варто мати ілюзій: навіть якщо ми підпишемо мир, ми завжди залишимося цілком для атак з боку Росії”, – казав Пілсудський в інтерв’ю газеті “*Kurier Poranny*” після перемоги над більшовиками у Варшавській битві 1920 р. Проте категоричне несприйняття цієї ідеї, зі зрозумілих причин, з боку СРСР, та відсутність підтримки з боку країн “Старої Європи” змусили його укласти мир з більшовиками та замість УНР визнати УРСР. Проте його власний прогноз, що “без вільної України не буде вільної Польщі”, невдовзі справдився.

Наприкінці 1939-го – на початку 1940 р. уряди Естонії, Литви та Латвії активізували свою діяльність у напрямку відтворення Балтійського союзу. Але було вже запізно, і в серпні 1940 р. всі три держави були включені до складу СРСР як союзні республіки. Так безславно завершився етап інтеграції у Балтійському регіоні.

Після Другої Світової війни Польща, як і усі інші країни Східної Європи, опинилися під радянською окупацією. Хоча деякі політики, зокрема – польський генерал В. Сікорський, продовжували підтримувати концепцію “Міжмор’я”, тепер вже як перспективний проект на майбутнє. Уряд в екзилі, який він очолював, вів перемовини ще під час Другої світової війни з грецькими, югославськими та чехословацькими колегами, де розглядалося питання повоєнного устрою. У 60-х роках ХХ ст. набула популярності “лінія Гейдройца-Мерошевського”, в якій політик та публіцист Є. Гейдройц та політолог Ю. Мерошевський здійснили спробу пристосувати теорію “Міжмор’я” до минулих реалій і висловили її у своїй теорії “ULB (Україна – Литва – Білорусія), опублікованій на сторінках польського емігрантського журналу “Культура”.

Зазначимо, що ідея створення Балтійсько-Чорноморської дуги поглибилась напередодні розпаду СРСР і була започаткована литовським Саюдісом як певний інструмент боротьби з російським експансіонізмом за державну незалежність країн Балтії. У листопаді 1990 р. в Мінську відбулись консультації між представниками національно-демократичних сил, а також переговори між депутатами від опозиції у Верховних Радах Білорусі (Білоруський народний фронт), України (Народна Рада), депутатами демократичної більшості Верховних Рад Литви і Латвії, які стосувались обговорення конкретних перспектив співробітництва держав Балто-Чорноморського регіону. Тоді і виникла ідея започаткування проектів, які би могли розширити співробітництво цих країн [2].

Створення колективної структури оборони країн Центральної Європи, включаючи країни Балтії і, можливо, навіть Україну, вперше була ініційована президентом Польщі в 1992-1993 рр., як ідея “НАТО-біс” [3]. У зв’язку з тим, що повноправне членство в НАТО відкладалося на невизначений період, президент Польщі Л. Валенса висунув концептуальну та організаційну ініціативу щодо країн Східної Європи у вигляді утворення Чорноморсько-Балтійської осі. У 1992 р. під час візиту до Німеччини польський президент оприлюднив ідею створення групи “НАТО-біс” на перехідний період, до якої увійшли б колишні країни РЕВ та Організації Варшавського договору. Проте всередині Польщі і в країнах регіону ця ідея була піддана критиці, оскільки, фактично могла вести до закріплення поділу Європи та відсувала на невизначений час їхнє повномасштабне членство у євроатлантичних структурах [4].

У 1993 р. на Нараді з безпеки і співробітництва в Європі тодішній Президент України Л. Кравчук порушив питання щодо створення необхідного простору в Центрально-Східній Європі для політичної стабільності і безпеки на рівні представницького міжнародного форуму. Формування Балто-Чорноморської федерації могло стати реальністю, оскільки вже тоді, провідні західноєвропейські країни, природно, не могли обходити увагою політичну ситуацію на Сході континенту, пропонуючи свої ініціативи щодо її врегулювання. Зокрема 20-21 березня 1995 р. під час Конференції зі стабільності у Європі було прийнято Пакт стабільності і безпеки в Європі, укладення якого було ініційоване прем’єр-міністром Франції Е. Балладюром. Механізм, закладений у пропозиції Балладюра, передбачав, що зміцнення стабільності в регіоні мало б відбуватися силами передусім самих центрально-східноєвропейських країн за допомогою ЄС. У цьому суть плану відповідала основній ідеї української ініціативи по створенню зони стабільності і безпеки в Центрально-Східній Європі. Цим країнам пропонувалося за сприяння ЄС протягом певного періоду в юридичному порядку остаточно усунути можливі джерела непорозумінь, що, як передбачалося, сприятиме перспективі їх членства в ЄС. Підсумком конференції стало започаткування роботи так званих регіональних “круглих столів” – ЦентральноСхідноєвропейського та Балтійського [5].

Ідея створення окремої регіональної структури безпеки в ЦСЄ за участю країн “сірої зони” була підтримана з боку ЄС і США. Більше того, американські політологи визначали можливий союз України, Литви та Білорусії (Балто-Понтійська доктрина) як пояс, що замикає Росію з її намірами экс-

пансії, щодо певної міри реанімувало концепцію “санітарного кордону”, реалізовану рішеннями Паризької мирної конференції 1919 р. Ідею підтримав З. Бжезинський, який послідовно виступав за перетворення України зі східноєвропейської країни в центрально-східну і прагнув нейтралізувати “російську карту” у відносинах між Польщею та Україною [6]. Проте сподівання України щодо підтримки цього проекту регіонального співробітництва, який був дуже близьким до ідеї польського президента Л. Валенси про створення “НАТО-біс”, не виправдалися.

Під час російсько-грузинської війни в 2008 р., польський Президент Л. Качинський на мітингу в Тбілісі у присутності президентів, зокрема, Грузії, Литви й України справедливо наголосив: “Ми добре знаємо, що сьогодні Грузія, завтра Україна, післязавтра Прибалтика, а пізніше можливо прийде час і на мою країну, на Польщу” [7]. Наступні роки й наступні події показали, наскільки була правильною оцінка напрямку російської політики, а загроза його подальшого розвитку в небажаному для Центральної Європи напрямку постала ще більшою.

Коли ж стала реальністю наростаюча агресивна політика з боку Росії, про що свідчило штучне створення нею невизнаних республік – Абхазії, Південної Осетії та Придністров'я, які стали постійними інструментами дестабілізації та російського тиску, Захід проявив слабкість і фактично не виконав своїх союзницьких зобов'язань щодо України згідно з будапештським меморандумом, так само як і Росія, яка порушила обіцянку гарантування безпеки. Єдиними державами, які закликали підтримати Україну були Польща та країни Прибалтики.

Можливий Балто-Чорноморський союз став би адекватною відповіддю на експансію агресивної євразійської імперії, що є небезпечним для всіх країн Європи, Польщі та для України. Особливо різко про роль України в цьому союзі виступив головний ідеолог “російського міра” А. Дугін, який безпосередньо зазначав: “Існування України в нинішніх кордонах і з сучасним статусом “суверенної держави”, рівнозначне завданню жахливого удару по геополітичній безпеці Росії, рівноцінне вторгненню на її територію. Існування “суверенної України” є, на геополітичному рівні, оголошенням Росії геополітичної війни” [8]. Тому Росія всі зусилля направляла на те, щоб залишити Україну в своїй орбіті і мати вплив на Центральну та Східну Європу. Ще З. Бжезинський зазначав, що Російська Федерація без України не зможе стати імперією. Відтак міжнародне співтовариство за жодних умов не повинно дозволити Росії досягнути переваг в Центральній та Східній Європі.

Всі ці обставини та спільність інтересів країн Балтійського та Чорноморського регіонів зумовлювали об'єктивні підстави для формування принципово нового партнерства і союзу між ними. Тому все більш актуальним є пошук перспектив щодо практичного впровадження концепції “Міжмор'я” – створення могутнього Балто-Чорноморського Союзу країн Центральної та Східної Європи (Україна, Польща, Литва, Латвія, Естонія та інші). Здійснення цього проекту могло мати серйозні геополітичні, та, що найбільш актуально, безпекові переваги. За умов, коли Росія почала проводити реалізацію своїх агресивних геополітичних потуг, небезпечних для всіх країн Європи, фактичне

створення Балто-Чорноморського Союзу мало стати вигідним як безпосереднім учасникам цього утворення, так і країнам “Старої Європи”, які б змогли отримати реальний запобіжник щодо просування Росії на захід [9].

Нажаль частина сучасних політиків цього не розуміє. Але, як дієвого прибічника концепції “Міжмор’я” можна розглядати польського Президента А. Дуду, який, у розмові для польського агенства (Polskaagencja Prasowa), зокрема зазначав: “Я обмірковую ідею створення партнерського блоку держав від Балтійського до Чорного та Адріатичного морів, і вірю, що зможемо реалізувати велику ідею “Міжмор’я” [10].

Також можна пригадати, що активним прихильником цих ідей був екс-президент Польщі Л. Качинський, який у 2008 р. виступав за утворення коаліції країн регіону для підтримки Грузії через військову агресію з боку Росії. Також підтримували цю ідею екс-президент Польщі Л. Валенса, а також литовські політики А. Бразаускас та К. Прунскене, латвійський міністр З. Меєровіц, естонський міністр К. Пуста, грузинські політики Н. Жорданія та Є. Гегечкорі. Колишній Президент Литви В. Ляндсбергіс вважав, що утилітарна реалізація ідеї “Міжмор’я” наразі актуальна: “Непереможним є реваншизм колишньої російської імперії. Це – наче хвороба і ми повинні задуматися над тим, як допомогти Росії пережити і позбутися її”.

Основою до реалізації подібного проекту в рамках міжнародного співробітництва був так званий проект Каспійсько-Чорноморсько-Балтійського простору, який розроблявся у 2007-2008 рр. за ініціативою тодішніх президентів України і Польщі В. Ющенко і Л. Качинського. Його підтримали всі Балтійські країни, Азербайджан і Грузія. Проявили інтерес Туреччина, Румунія [11]. Але даний проект не було реалізовано.

Сьогодні Балто-Чорноморський Союз може стати істотною перепорою на шляху здійснення Росією своїх реваншистських та експансіоністських задумів.

В цьому контексті характерну небезпеку для Росії становлять дружні стосунки між державами, які мають можливість реалізувати ідею “Міжмор’я”, зокрема – Литвою, Польщею та Україною. Цей союз як мінімум в стані зупинити просування російської експансії на Захід [12]. Оскільки більшість потенційних членів утворення вже є членами Європейського Союзу, практичний задум членства “Міжмор’я” у вигляді Балто-Чорноморського Союзу повинні відбуватися таким чином: по-перше, на початку відсутність будь-яких конфліктів між членством ЄС, НАТО та БЧС та переконати Північно-атлантичний альянс підтримати створення Балто-Чорноморського Союзу. По-друге потрібно враховувати те, що для створення союзу багато країн вже є членами ЄС і там діє програма Європейської Політики Сусідства.

За умови, що політичні еліти головних країн-потенційних учасниць “Міжмор’я” зможуть домовитись найближчим часом, то даний проект зможе стати одним з найперспективніших проектів ХХІ ст. Якщо в найближчі роки Польща, Литва і Україна зможуть сформувати ядро майбутнього Балтійсько-Чорноморського союзу, то через 10-15 років нове геополітичне утворення за своїм економічним і військовим потенціалом вийде на рівень Німеччини, Великобританії і Франції разом узятих і перевершить Росію [13]. Як вважає Є. Жеребецький, Балто-Чорноморський союз – “це страховий проект на

той випадок, якщо розвалиться Європейський Союз. В такому разі він міг би стати вигідним прихистком для України, Польщі, Литви і навіть інших країн” [14].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже слід зазначити, що створення Балто-Чорноморського союзу може зіштовхнутися з низкою об’єктивних перешкод. Головна серед них, полягає в тому, що більшість країн потенційного об’єднання вже входять до складу потужних геополітичних інституцій – ЄС та НАТО, тоді як Україна, знаходяться тільки на шляху до інтеграції в довгоочікувані євроатлантичні структури. Білорусь же продовжує зберігати тісні зв’язки з Росією. А балтійські країни, будучи як членами НАТО, так і ЄС, а відповідно і учасниками Спільної політики безпеки та оборони, все ж основним гарантом своєї національної безпеки вважають Сполучені Штати Америки. Крім цього ні Європейському Союзу, ні тим більше Росії третя сила в Європі не потрібна, тому вони за будь-яких обставин будуть стримувати такі перспективи.

Важливо зважати і на те, що правлячі політичні еліти самих держав “Міжмор’я” наразі ще не готові до таких радикальних змін своєї зовнішньої політики. До цього слід додати про існуючі історичні та територіальні суперечки між ними, а також амбіційні прагнення окремих з них до гегемонії в рамках можливого геополітичного блоку.

Список використаних джерел

1. Nowak A. Geopolityczne koncepcje Józefa Piłsudskiego. URL: www.omp.org.pl/index.php?module.subjects.
2. Карайченцев П. Попытки реанимации Балтийско-Черноморского союза. URL: www.dialogs.org.ua/issue.full.php.
3. Peter Van Ham. The Baltic states: security and defence after independence URL: www.edvardas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/1992-1993/10/baltic-states-security.pdf.
4. Магда Є. Концептуальні засади розширення НАТО. Сучасні міжнародні відносини. URL: www.history.org.ua/LiberUA/Book/minzv/11.pdf.
5. Харченко І. Зразок превентивної дипломатії. *Політика і час*. 1995. № 5. С. 42.
6. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Москва: Международные отношения, 2005. 256 с.
7. Чи буде Польща активнішою на сході? URL: www.cacds.org.ua/ru/com/580.
8. Дугин А. Г. Основы геополитики: Геополитическое будущее России. Москва: Артогея, 1997. 600 с.
9. Iszczuk W. Idea Międzymorza jedyną alternatywą w obliczu agresji barbarzyńskiej Rosji. Włodzimierz Iszczuk. URL: www.fronda.pl/a/idea-miedzymorza-jedyna-alternatywa-wobliczu-agresji-barbarzynskiej-rosji.
10. Дуда А. За створення блоку держав від Балтійського до Чорного моря. URL: www.Polskaagencja.Prasowa.2016.
11. Мандзюк О. Р. Ідея Балто-Чорноморського союзу крізь призму зовнішньо-політичних концепцій Польщі. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 153–156.
12. Чупрій Л. В. Відродження концепту “Міжмор’я” в контексті подолання російської експансії. *Політичне життя*. 2017. № 1-2. С. 118–124.
13. Волович А. Балтийско-Черноморский Союз: перспективы реализации. URL: www.bintel.com.ua/ru/article/volodich-balto.
14. Жеребецький Є. Балто-Чорноморський союз – непоганий страховий проект на випадок, якщо розвалиться ЄС. URL: www.polukr.net/uk/blog/2016/02/politycnyjanalityk.

Kryshchanovych M. F.,
Doctor of Public Administration, Full Professor, Professor of Pedagogy and Innovative Education
Department, Institute of Law, Psychology and Innovative Education National University
"Lviv Polytechnic", Lviv
ORCID 0000-0003-1750-6385

STATE REGULATION BALTO-BLACK SEA PARTNERSHIP IN THE FOREIGN POLICY OF UKRAINE AND POLAND

The article studies the regulation of the Baltic-Black Sea partnership in the foreign policy of Ukraine and Poland. It should be noted that in the conditions of the existence of the USSR, Polish officials did not dare at that time to fully recognize the Ukrainian state and establish full-fledged diplomatic relations with Ukraine. Close contacts between Ukraine and the Republic of Poland took place after December 2, 1991, Poland was the first in the world to recognize Ukraine's sovereignty. Particularly noteworthy is the fact that on January 4, 1992, diplomatic relations were established between the countries, which contributed to the establishment of regular relations between the countries, because now both have become independent states and full-fledged subjects of international politics.

It was found that the idea of creating a union of countries located between the Baltic and Black Seas was first announced in 1919 at a conference held in Latvia and brought together representatives of the governments of Poland, Ukraine, Lithuania, Latvia, Estonia and Finland. Significant contribution to the development of the program for the development of Mizhmopia's cages in the Foreign Minister of Latvia S. Mejerovits. This program mictila plan for a defense union. At the same time, certain formal steps were taken, in particular - a declaration was signed on the creation of a union on the basis of a confederation, but further, through certain misunderstandings, things did not go.

In 1993, at the Conference on Security and Cooperation in Europe, the then President of Ukraine L. Kravchuk raised the issue of creating the necessary space in Central and Eastern Europe for political stability and security at the level of a representative international forum. The formation of the Baltic-Black Sea Federation could become a reality, since even then, the leading Western European countries, naturally, could not ignore the political situation in the East of the continent, proposing their initiatives to resolve it.

Nay closer to the implementation of a similar project in the framework of the international spirovobitstva was such a title of the project of Kacpiysko-Chopnomopsko-Balkobybolt in 2007-2008, during the initiation of current presidents in Ukraine and Poland, V. Yushchenko and L. Kachinsky. Yogo pidtpimaly in the Baltiysky krains, Azerbaijan and Gruzuya.

Today, the Baltic-Black Sea Union can become a significant obstacle to the implementation by Russia of its revanchist and expansionist concepts. In this context, a special danger for Russia is the friendly relations between the countries that have the prospect of realizing the idea of "Intermarium", in particular - Lithuania, Poland and Ukraine.

Keywords: state regulation, Baltic-Black Sea partnership, foreign policy, Ukraine, Poland, Europe.

References

1. Nowak, A. Geopolityczne koncepcje Józefa Piłsudskiego. URL: www.omp.org.pl/index.php?module.subjects [in Polish].
2. Karaichentsev, P. Sproby reanimatsii Baltiisko-Chornomorskoho soizu. URL: www.dialogs.org.ua/issue.full.php [in Ukrainian].
3. Peter Van Ham. The Baltic states: security and defence after independence. URL: www.edvardas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/1992-1993/10/baltic-states-security.pdf [in Polish].
4. Mahda, Ye. Kontseptualni zasady rozshyrennia NATO. Suchasni mizhnarodni vidnosynu. URL: www.history.org.ua/LiberUA/Book/minzv/11.pdf [in Ukrainian].
5. Kharchenko, I. (1995). Zrazok preventyvnoi dyplomatii. *Polityka i chas*, 5, 42 [in Ukrainian].
6. Bzhezynskiy, Z. (2005). Velyka shakhivnytsia: Mizhnarodni vidnosynu [in Ukrainian].
7. Chy bude Polishcha aktyvnishoiu na skhodi? URL: www.cacds.orgua/ru/com/580 [in Ukrainian].

8. Duhin, A.H. (1997). Ocnovy heopolitiki: Heopoliticheckoe budushchee Rosii: Aptoheia [in Ukrainian].
9. Iszczuk, W. Idea Międzymorza jedyną alternatywą w obliczu agresji barbarzyńskiej Rosji. Rezhym dostupu: www.frona.pl/a/idea-miedzymorza-jedyna-alternatywa-wobliczu-agresji-barbarzynskiej-rosji [in Poland].
10. Duda, A. (2016). Za ctvopennia bloku depzhav vid Baltiickoho do Chopnoho mopia. URL: www.Polskaagencja.Prasowa [in Ukrainian].
11. Mandziuk, O.R. (2016). Ideia Balto-Chornomorskoho sobzu kriz pryzmu zovnishno-politychnykh kontseptsii Polshchi. *Molodyi vchenyi*, 12 (39), 153–156 [in Ukrainian].
12. Chuppii, L.V. (2017). Vidrozhennia kontseptu “Mizhmoria” v konteksti podolannia rosiiskoi ekspansii. *Politychne zhyttia*, 1-2, 118–124 [in Ukrainian].
13. Volovych, A. Baltiisko-Chornomorskyi Soiuz: perspektyvy realizatsii URL: www.bintel.com.ua/ru/article/volodich-balto [in Ukrainian].
14. Zhrebetskyi, Ye. (2016) Balto-Chornomorskyi soiuз – nepohanyi strakhovyi proekt na vypadok, yakshcho rozvalytsia YeS. URL: www.polukr.net/uk/blog/2016/02/politycnyjanalitik [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 05.05.2021 р.